

В статье проанализированы основные понятия и проблемы патриотического воспитания молодежи и выявлена его роль для общества и потомков. Проанализированы ценности современной молодежи. Были рассмотрены понятие «патриотизм» и его сущность.

Ключевые слова: патриотизм, патриотическое воспитание, духовные ценности, родина, традиция, объединения, государственный патриотизм, межнациональные отношения, духовно-нравственная сфера, формирование национального самосознания.

The article analyzes the basic concepts and problems of patriotic education of youth and found its role in society and posterity. Values of contemporary youth and the notion of patriotism and its essence were analyzed.

Keywords: patriotism, patriotic education, spiritual values, home, tradition, union, state patriotism, international relations, spiritual and moral sphere, the formation of national consciousness.

Мельнікова О. В. – студентка магістратури кафедри педагогіки вищої школі, філологічного факультету, Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент- професор, доктор філологічних наук, Зеленев Є.А.

УДК 373.553

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНОЮ СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ РЕГІОНУ

М.В. Набок

В статті обґрунтовуються концептуальні засади оцінювання ефективності управління загальною середньою освітою регіону в сучасних умовах.

Ключові слова: ефективність управління, концептуальні засади, загальна середня освіта, регіон.

Накопичений протягом останнього двадцятиріччя досвід управління освітою та аналітичний матеріал дозволяє стверджувати, що:

- державне управління загальною середньою освітою не завжди є адекватним стосовно системи загальної середньої освіти;

- децентралізація управління загальною середньою освітою залишається переважно декларативною, оскільки основні повноваження так і не передані місцевим органам самоорганізації населення і зосереджені в державних органах управління освітою;

- розвиток системи державного управління загальною середньою освітою загалом відстає від розвитку системи освіти;

- у системі державного управління загальною середньою освітою відбуваються не системні, а локальні зміни, що стримує підвищення ефективності управління та досягнення позитивних результатів у освітній галузі загалом. Такими є найбільш концептуальні недоліки системи державного управління загальною середньою освітою.

Саме необхідність впровадження сучасної системи та технології оцінювання ефективності управління загальною середньою освітою регіону, виявлення факторів впливу на ефективність управління з метою забезпечення державних гарантій рівного доступу до якісної освіти зумовлює *актуальність* порушеної проблеми.

Дослідженню проблеми оцінювання ефективності управління загальною середньою освітою регіону у вітчизняних наукових джерелах приділялося мало уваги. Можна назвати лише декілька прізвищ українських науковців, які торкалися деяких аспектів цієї проблеми. Зокрема, в роботах українських вчених В. Гамаюнова, А. Стадник, О. Тягушевої, О. Матвієнко проблема ефективності управління освітою регіону та його механізмів певним чином відображалась. В Росії окремі аспекти цієї проблеми досліджувались вченими М. Поташником, І. Міргалєєвою, Д. Новіковим, Т. Боровковим. І. Морєвим.

Глибоко досліджена в Україні проблема державного управління якістю загальної середньої освіти. У дослідженні Т. Лукіної розкрито сутність механізмів державного управління якістю загальної середньої освіти, проведено аналітичне дослідження ефективності діяльності органів державного управління освітою в Україні щодо реалізації принципу доступності загальної середньої освіти та забезпечення її якості як пріоритетних напрямів освітньої політики. Т. Лукіна довела, що національна система моніторингу якості загальної середньої освіти є інформаційною основою становлення в Україні державно-громадських механізмів управління якістю освіти, та розробила систему показників і

критеріїв якості загальної середньої освіти в Україні [9]. Однак узагальнюючи теоретичні розвідки вітчизняних і зарубіжних вчених, можна констатувати, що системні дослідження оцінювання ефективності управління загальною середньою освітою регіону практично не проводились.

Однак проведені дослідження свідчать і про те, що наразі проблема ефективного державного управління загальною середньою освітою регіону потребує наукового обґрунтування не лише в контексті управління її якістю. Чинна система державного управління загальною середньою освітою регіону не має відповідного ефективного механізму реалізації пріоритетних напрямів державної освітньої політики України щодо забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Більш того теоретико-методологічні, методичні та практичні питання розвитку і підвищення ефективності управління загальною середньою освітою в умовах реформування освіти та модернізації управління нею достатньо ще не досліджені, особливо в регіонах. Загалом, за твердженням низки вітчизняних науковців Н. Волкової, В. Вікторова, С. Калашникової, М. Степка з проблем управління освітою, чинна модель державного управління освітою є недостатньо ефективною і не повністю відповідає сучасним вимогам, які передбачають розширення впливу громадської думки на прийняття управлінських рішень та контролю за їхнім виконанням, проведення моніторингових досліджень якості освіти, динамічне реагування системи на виклики суспільства, перерозподіл функцій управління між центральними та місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування [6; 8; 10]. Тому об'єктивна і неупереджена оцінка ефективності управління має бути тим підґрунтям, з якого розпочинається поступ, розвиток. Отож, не випадково оціночній діяльності органів управління освітою завжди надається важливе значення в системі державного управління.

Метою статті є наукове обґрунтування концептуальних засад оцінювання ефективності управлінської діяльності органів управління освітою як основи ефективного управління регіональною системою загальної середньої освіти. Наразі у традиційному підході до оцінювання управлінської діяльності органів управління освітою переважають функції контролю як адміністративної, тому доцільним є створення нової системи, яка б дозволяла здійснювати постійне оцінювання ефективності діяльності органів управління освітою. Навідміну від традиційної, нова система

оцінювання має ґрунтуватися на інших засадах. Насамперед вона має охоплювати усі напрями модернізації управління, спиратись на реальний стан діяльності та враховувати зміни, що відбуваються в галузі загальної середньої освіти. Отже, виникає потреба у створенні системи показників та критеріїв, які б надали змогу різнобічно вимірювати і оцінювати ефективність діяльності органів управління освітою.

Управління освітою в Україні, не зважаючи на необхідність його модернізації, яка передбачає впровадження державно-громадської моделі управління освітою, оптимізацію організаційно-управлінських структур, переходу від оперативного до програмно-цільового управління, створення системи моніторингу ефективності управлінських рішень тощо, проголошеними Національною доктриною розвитку освіти, наразі залишається традиційно державним і за висновками фахівців недостатньо ефективним. Більш того сучасна система державного управління освітою має враховувати регіональні особливості, тенденції до зростання автономії навчальних закладів, конкурентності освітніх послуг, орієнтації освіти не на відтворення, а на розвиток [4]. Однак, як зазначає один з дослідників ефективності державного управління В. Цветков, це поняття ще не набуло завершеної концептуальної розробки, немає методик територіального порівняння ефективності діяльності державних органів, незважаючи на гостроту їхньої потреби в умовах децентралізації державного управління [11]. До того ж освітнє законодавство України громіздке, навмисно перебільшене й суперечливе. Як результат політичного процесу й історії, пакет освітніх законів і норм часто не відповідає реаліям життя і є внутрішньо неузгодженим.

Економічна ефективність будь-якого управління передбачає досягнення поставлених цілей при мінімальних затратах. Однак таке твердження для застосування у сфері управління освітою непридатне, оскільки очікуваний результат діяльності освіти більшсоціальний і тому важливіший за понесені затрати на його досягнення. До того ж його виміряти в кількісних показниках практично неможливо. Реальна управлінська діяльність органів управління освітою доводить, щодля переважноїбільшості з них притаманніпроблемно-орієнтований тип управління та все зростаюча потреба у науковому обґрунтуванні стратегії і тактики розвитку освітніх систем, проектуванні і прогнозуванні освітньогосередовища. Крім того, управління освітою може бути лише тоді ефективним, коли освітня система території забезпечує право на освіту та рівний доступ до здобуття якісної

освіти. Адже показники якості освіти регіону характеризують її як соціальну інституцію, яка відображає ефективність функціонування та управління системою освіти регіону. Тому управління якістю освіти є найголовнішим завданням управління освітою. Цього можна досягти тоді, коли відділ освіти виконує своє головне призначення – на основі аналізу даних та прогнозу перспектив розробляє, забезпечує і виконує програму розвитку освітньої системи, чим і забезпечує послідовне підвищення якості освіти. Разом з тим необхідно визнати, що і законодавство, і місцеві органи управління освітою встановлюють надто загальні цілі при розробленні освітніх програм.

Однак основою для визначення концептуальних засад оцінювання ефективності управління загальною середньою освітою регіону, на нашу думку, все ж мають бути положення чинних нормативних документів щодо розвитку освіти та управління нею, зокрема оцінка їхньої реалізації в діяльності регіональних органів управління освітою. Наразі такими документами є Закон України «Про загальну середню освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Указ Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики» від 25 травня 2001 року, № 341/2001, Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» від 04.07.05 №1013/2005, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» від 21 липня 2006 р. №1001 та рекомендація № R (99) 2 «Про середню освіту», ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 19 січня 1999 року [1 – 5].

Зважаючи на це, в системі управління загальною середньою освітою регіону мають відбутися істотні зміни, що у кінцевому результаті має не лише гарантувати право на освіту, а і рівний доступ до здобуття якісної освіти. Задля цього систему управління загальною середньою освітою необхідно забезпечити високопрофесійним науковим аналітичним, інформаційним супроводом управлінських рішень та подолати розрізненість адміністративних даних, оптимізувати державні управлінські структури, децентралізувати управління, перерозподілити функції та повноваження між центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та навчальними закладами, перейти до програмно-цільового управління та здійснити комплекс інших визначених заходів щодо підвищення ефективності управління [4]. Виходячи з цього, до концептуальних засад оцінювання ефективності управління загальною

середньою освітою регіону слід віднести: стан забезпечення гарантій права на освіту;

- стан забезпечення рівного доступу до якісної освіти;
- стан демократизації управління системою загальної середньої освіти регіону;
- диверсифікація та гнучкість структур і механізмів управління освітою;
- оцінка реалізації положень Національної доктрини розвитку освіти в частині управління освітою в діяльності регіональних органів управління освітою;
- стан та тенденції розвитку системи загальної середньої освіти з аналізом його відповідності цілям державної регіональної політики та досягнення цілей розвитку, визначених насамперед у стратегіях і програмах;
- моніторинг системи освіти як дієвий інструментарій менеджменту освіти, зокрема в управлінні її якістю;
- якість освітнього середовища або технологічність управління освітнім процесом;
- ефективність використання фінансових ресурсів, витрати на одного учня, прозорість бюджетного процесу;
- забезпеченість педагогічними кадрами закладів освіти;
- динаміка формальних показників ефективності функціонування освітніх систем за обумовлений період у порівнянні із середньо українськими;
- врахування потреб місцевого ринку праці.

При цьому слід враховувати те, що освітньою одиницею в середній освіті є вже не клас, а школа з її оточенням. Тому важливим наразі є навчання шкільної громади, учителів, адміністраторів, батьків [7]. Реальна практика управління свідчить на користь саме такого підходу до визначення ролі шкільної громади. Освітні заклади сьогодні потребують певної частини незалежності у формуванні власного розвитку та освітньої стратегії поліпшення якості роботи. Це в свою чергу впливатиме на чисельність і різноманітність освітніх послуг, що пропонуються закладами освіти, оптимальність існуючої мережі закладів освіти. Однак це має відбуватися за посилення ролі державних органів у розвитку системи управління освітою. До того ж формування освітніх стратегій загальноосвітніх навчальних закладів має відбуватися при широкому залученні локальних органів управління та шкільних округів, які мають відігравати основну роль у менеджменті дошкільної та середньої загальної освіти. Особлива роль у цьому випадку має бути надана батькам та лідерам громад, оскільки

громадянському суспільству притаманний стійкий інтерес до освітніх процесів та можливість суспільного контролю над його якістю.

Востанні роки все більше актуальною постає проблема моніторингових досліджень у системі освіти як дієвого інструментарію менеджменту освіти, зокрема в управлінні її якістю. Як стверджує М. Степко, дослідження якості освітніх послуг потребує проведення моніторингу якості освіти не тільки на державному, а й на регіональному рівні. При цьому на регіональному рівні моніторинг якості освіти розглядається як засіб оцінювання ефективності функціонування територіальних систем освіти і прогнозування їхнього розвитку, оптимізації мережі навчальних закладів, контролю за реалізацією державної освітньої політики у галузі забезпечення рівного доступу до якісної освіти і вільного розвитку людини [10]. Моніторингова система управління загальною середньою освітою регіону має включати відстежування:

- стану та тенденцій розвитку кожного закладу середньої освіти регіону;
- стану та тенденцій розвитку системи загальної середньої освіти з аналізом її відповідності цілям державної регіональної політики;
- досягнення цілей розвитку, визначених у стратегіях, програмах, проектах.

Слід зауважити також і те, що для оцінювання ефективності управління загальною середньою освітою регіону необхідно забезпечити реалізацію положень системного підходу як методологічної основи у визначенні ефективності управління загальною середньою освітою регіону. Адже застосування системного підходу дозволяє виявити сукупність умов, що впливають на ефективність управління загальною середньою освітою регіону, та окреслити напрями розв'язання досліджуваної проблеми.

Отже, концептуальні засади оцінювання ефективності управління загальною середньою освітою регіону впливають з положень чинних нормативних документів щодо розвитку загальної середньої освіти та управління нею, які становлять основу методології оцінювання. Визначені концептуальні засади оцінювання ефективності управління загальною середньою освітою регіону дають можливість обрати показники, індикатори, критерії, які характеризують стан та тенденції розвитку системи загальної середньої освіти з аналізом його відповідності цілям державної регіональної політики. Сутність оцінювання ефективності управління полягатиме у виявленні різниці між середньоукраїнськими і фактичними

показниками стану функціонування і розвитку загальної середньої освіти регіону.

Перспектива подальшого наукового пошуку у цьому напрямі полягає у теоретичному обґрунтуванні структури системи оцінювання ефективності управління загальною середньою освітою регіону, визначенні і теоретичному обґрунтуванні критеріїв оцінювання ефективності управління загальною середньою освітою регіону в сучасних умовах та науковому обґрунтуванні системи оцінювання ефективності управління загальною середньою освітою регіону.

Література

1. Закон України «Про загальну середню освіту» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 28, ст.230)
2. Указ Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики» від 25 травня 2001 року, № 341/201.
3. Указ Президента України від 04.07.05 №1013/2005 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні».
4. Указ Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002 «Національна доктрина розвитку освіти».
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження «Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» від 21 липня 2006 року, № 1001.
6. Волкова Н.В. Визначення ефективності державного управління освітою. Спосіб доступу: http://www.academy.gov.ua/ej/ej9/doc_pdf/VolkovaNV.pdf.
7. Додаток до Рекомендації №R (99) 2. Про середню освіту. – Бюлетень Бюро інформації Ради Європи в Україні, 2002. – С.24.
8. Калашникова С.А. Освітня парадигма професіоналізації управління на засадах лідерства: монографія / С.А.Калашникова. – К.: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 380с.
9. Лукіна Т.О. Визначення соціальної ефективності державного управління якістю загальної середньої освіти //Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні: Монографія. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 292с.
10. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції / Уклад. М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, К.М. Левківський, Ю.В.Сухарніков; відп. ред. М.Ф. Степко. – К. 2004. – 24 с.
11. Цветков В.В. Державне управління: основні фактори ефективності (політико-правовий аспект). – Х.: Право, 1996. – 192 с.

В статъе обосновываются концептуальные основы оценки эффективности управления средним образованием региона в современных условиях.

Ключевые слова: *эффективность управления, концептуальные основы, общее среднее образование, регион.*

The paper justified conceptual framework for assessing effectiveness of secondary education of the region in modern conditions.

Keywords: *Management efficiency, conceptual framework, general secondary education, region.*

Набок М.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія педагогічних наук України (м. Київ, Україна)

Рецензент - академік АПН України, доктор педагогічних наук, професор М.Б.Євтух

УДК 37.037

СТРОИТЕЛЬСТВО КУЛЬТОВЫХ СООРУЖЕНИЙ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ ДУХОВНО–ПРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ У СТУДЕНТОВ, ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ И СОТРУДНИКОВ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

А.П. Омельченко

В статье рассматривается влияние культурных сооружений на формирование духовно-нравственной культуры студентов и преподавателей высших учебных заведений.

Ключевые слова: *культурные сооружения, духовно-нравственная культура, эстетическое воспитание.*

*Если на вашу долю выпала честь строить Дом
Божий, примите это как великий дар Творца, ибо
десница Господа касается того, кто строит храмы,
и многие грехи простит тому Господь*

Серафим Саровский.

В нынешнее время вопросы духовно-нравственного образования и воспитания нового поколения как никогда актуальны. Ибо они выполняли и